

การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ CARES เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะความเป็นครู
ของนิสิตสาขาวิชาการศึกษาระดับปฐมวัย คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา
Development of CARES Learning Activities to Enhance
Teachers' Characteristics of Pre-Service Teachers in Early Childhood
Education, Faculty of Education, Burapha University

ธนากร อินทะสิน*¹

Thanabhorn Intasin*¹

*Corresponding Author, email: Thena388@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) พัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ CARES ในการเสริมสร้างคุณลักษณะความเป็นครู 2) ศึกษาคุณลักษณะความเป็นครูของนิสิตสาขาวิชาการศึกษาระดับปฐมวัยหลังเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ CARES และ 3) ศึกษาความพึงพอใจของนิสิตสาขาวิชาการศึกษาระดับปฐมวัยหลังเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ CARES กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน และนิสิตชั้นปีที่ 4 (หลักสูตรปริญญาตรี 5 ปี) ที่กำลังศึกษาในหลักสูตรการศึกษาระดับบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาระดับปฐมวัย คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2562 จำนวน 17 คน นิสิตเข้าร่วมกิจกรรมโดยสมัครใจ และจะออกไปฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู เหมาะสมต่อการเสริมสร้างคุณลักษณะความเป็นครูเพื่อพัฒนาเด็กด้วยความรักและเคารพความเป็นมนุษย์ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย 1) คู่มือการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ CARES 2) สมุดบันทึกกิจกรรมการเรียนรู้ CARES 3) แบบประเมินความเหมาะสมของกิจกรรมการเรียนรู้ CARES 4) แบบประเมินคุณลักษณะความเป็นครู และ 5) แบบสอบถามความพึงพอใจต่อการทำกิจกรรมการเรียนรู้ CARES วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าเฉลี่ยค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

ผลการวิจัยสามารถสรุปได้ ดังนี้:

ผลการสร้างแบบวัดเพื่อคุณลักษณะความเป็นครูที่ใช้ในกิจกรรมการเรียนรู้ CARES มีคะแนนเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด คือ ($M = 4.52, SD = .13$)

1. กิจกรรมการเรียนรู้ CARES เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะความเป็นครูของนิสิตสาขาวิชาการศึกษาระดับปฐมวัย ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ 1) ขั้นเตรียมความพร้อม 2) ขั้นปฏิบัติการ 3) ขั้นนำเสนอและแลกเปลี่ยน และ 4) ขั้นสรุปและประเมินผล

¹ อาจารย์, คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยบูรพา

¹ Lecturer, Faculty of Education, Burapha University

2. นิสิตสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย หลังการเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ CARES เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะความเป็นครู มีคะแนนเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับดีเยี่ยม ($M = 3.68, SD = .41$)

3. นิสิตสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัยที่เข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ CARES เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะความเป็นครู มีความพึงพอใจต่อการเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ CARES โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($M = 4.41, SD = .10$)

คำสำคัญ: กิจกรรมการเรียนรู้ CARES, คุณลักษณะความเป็นครู, สาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย

Abstract

This study employed a research and development approach with the objectives of: 1) developing CARES learning activities to enhance teacher qualities, 2) examining the teacher qualities of early childhood education students after participating in CARES learning activities, and 3) studying the satisfaction of early childhood education students after participating in CARES learning activities. The participant groups included 3 experts and 17 fourth-year students enrolled in the Education Program in Early Childhood Education (5 years) offered by the Faculty of Education, Burapha University during the second semester of the 2019 academic year. The students voluntarily participated in the activities before their professional teaching internship, which were designed to enhance teacher qualities necessary for developing children with love and respect for humanity. The research tools consisted of: 1) the CARES learning activity manual, 2) the CARES learning activity journal, 3) the CARES learning activity appropriateness assessment form, 4) the teacher qualities evaluation form, and 5) the satisfaction questionnaire for CARES learning activities. Data were analyzed using mean, standard deviation, and content analysis.

The research results can be summarized as follows:

The results indicated that the CARES learning activity had teacher characteristics at an excellent level ($M = 4.52, SD = .13$).

1. The CARES learning activity to build teacher characteristics consisted of four steps: preparation, operation, presentation and exchange, and summary and assessment.

2. The pre-service teachers participating in the CARES learning activity showed teacher characteristics at an excellent level ($M = 3.68, SD = .41$).

3. The pre-service teachers were highly satisfied with their participation in the CARES learning activity ($M = 4.41, SD = .10$).

Keywords: Learning Activity “CARES”, Teachers’ Characteristics, Early Childhood Education

บทนำ

ปัญหาเกี่ยวกับครูทำร้ายเด็กในช่วงปี พ.ศ. 2562 กระทบความรู้สึกของผู้ปกครองและประชาชนในสังคม เกิดการตั้งคำถามเกี่ยวกับกระบวนการผลิตครู จรรยาบรรณวิชาชีพครู และจิตวิญญาณแห่งความเป็นครูของสถาบันการศึกษาว่าเป็นไปตามที่ครูสภารับรองหรือไม่ ตลอดจนในวงการวิชาการของสถาบันผลิตครูเกิดคำถามขึ้นว่า ในระยะเวลาในการเรียน 4-5 ปี ในสถาบันต่าง ๆ นิสิต/นักศึกษาวิชาชีพครูได้ถูกหล่อหลอมให้มีคุณลักษณะความเป็นครูมากน้อยเพียงใด ข้อมูลจาก รศ.นพ.สุริยเดว ทรีปาตี จากหนังสือพิมพ์เนชั่นออนไลน์ (2563) ระบุว่าเด็กที่ถูกทำร้ายมีความเสี่ยงสูงที่จะเกิดภาวะเครียดหลังเผชิญเหตุการณ์รุนแรง (PTSD) ซึ่งส่งผลกระทบต่อพัฒนาการด้านจิตใจของเด็ก ทำให้เด็กมีพฤติกรรมและมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อโรงเรียนและการเรียน มีพฤติกรรมหวาดผวา ไม่ไว้วางใจ มองโลกในแง่ร้าย และอาจมีแนวโน้มใช้ความรุนแรงกับผู้อื่น ดังนั้นโรงเรียนควรเป็นสถานที่ที่ให้ความรู้สึกอบอุ่นและปลอดภัยสำหรับเด็ก

ผู้วิจัยได้พัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ CARES เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะความเป็นครูของนิสิตสาขาวิชาการศึกษาศิลปะที่อยูาระหว่างการศึกษาปี 2562 โดยคัดสรรประเด็นที่เกิดจากการบูรณาการจาก 3 ส่วน ได้แก่ (1) มาตรฐานความรู้ สาระความรู้ และสมรรถนะตามมาตรฐานความรู้วิชาชีพครูตามข้อบังคับคุรุสภาว่าด้วยมาตรฐานวิชาชีพ พ.ศ. 2556 จำนวน 2 มาตรฐาน ได้แก่ มาตรฐานที่ 1 ความเป็นครู และมาตรฐานที่ 8 นวัตกรรมและเทคโนโลยีสารสนเทศทางการศึกษา (2) มาตรฐานการปฏิบัติงานของผู้ประกอบวิชาชีพครู ตามข้อบังคับคุรุสภาว่าด้วยมาตรฐานวิชาชีพ พ.ศ. 2556 และ (3) คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของครูปฐมวัย เพื่อต้องการลดผลกระทบด้านการใช้ความรุนแรงในโรงเรียน และให้สอดคล้องกับมาตรฐานวิชาชีพครูของคุรุสภา

กิจกรรมการเรียนรู้ CARES นี้ เป็นกิจกรรมเสริมหลักสูตรระดับปริญญาตรี สาขาวิชาการศึกษาศิลปะปฐมวัย ตามมาตรฐานวิชาชีพของคุรุสภา บนหลักการของ Educare ในการสร้างแรงบันดาลใจ มุ่งดึงเอาสิ่งที่ดีงามรวมถึงคุณธรรมออกมาจากจิตใจของนิสิตนักศึกษา โดยใช้หลักความรักความเมตตาผสานกับการเรียนรู้แบบจิตตปัญญาศึกษา ดึงสิ่งที่ดีจากศักยภาพในตนของนิสิต/นักศึกษาให้ปรากฏออกมา ผ่านการสอนหรือการฝึกอบรม มีหลักการพื้นฐานของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนิสิตสาขาวิชาการศึกษาศิลปะปฐมวัย 4 ประการ ได้แก่ (1) หลักการส่งเสริมให้นิสิตเรียนรู้โดยใช้สมรรถนะเป็นฐาน (Competency-based Learning) มุ่งเน้นให้นิสิตเรียนรู้ตามกรอบผลการเรียนรู้ที่ชัดเจนเพื่อนำไปสู่มาตรฐานที่คาดหวัง (Boam & Sparrow, 1992) (2) หลักการส่งเสริมให้นิสิตเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในการเรียน และประสบการณ์การเรียนรู้อย่างกระตือรือร้น (Active Learning) ตามแนวประสบการณ์เป็นฐาน (Experience-based Learning) มุ่งเน้นให้นิสิตลงมือปฏิบัติในบริบทจริง ได้รับประสบการณ์ตรงที่เป็นรูปธรรม (Felder & Brent, 1996) (3) หลักการส่งเสริมให้นิสิตเป็นผู้ไตร่ตรองสะท้อนความคิด (Reflective Thinking) เน้นให้นิสิตไตร่ตรองสะท้อนความคิดจากประสบการณ์ที่เป็นรูปธรรม จากการเชื่อมโยงความรู้ที่ได้เรียนมากับการปฏิบัติในสถานศึกษา เพื่อก่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ที่ต่อยอดสมบูรณ์มากยิ่งขึ้นตามมุมมองของผู้ปฏิบัติ และ (4) หลักการส่งเสริมบรรยากาศที่สนับสนุนปฏิสัมพันธ์ทางสังคม และการช่วยเหลือแบบเสริมต่อการเรียนรู้ (Scaffolding) จากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเพื่อยกระดับความสามารถไปสู่ศักยภาพสูงสุด ให้เกิดอุปนิสัยที่ดีงาม (Character) นำความรู้ไปสู่การปฏิบัติ (Action) ที่ตอบสนองความต้องการของเด็กปฐมวัย (Responsive) เข้าอกเข้าใจเด็กปฐมวัย (Empathy) ตลอดจนเกิดการตระหนักรู้ในตนเอง (Self-awareness)

จากหลักการและความสำคัญดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ CARES เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะความเป็นครู ในด้านการมีหัวใจที่เต็มเปี่ยมไปด้วยความรัก ความเมตตา ที่สามารถดูแลให้การศึกษาแก่เด็กโดยเคารพความเป็นมนุษย์ สร้างความศรัทธาที่ดีต่อวิชาชีพครูปฐมวัย เชื่อมมั่นในวิชาชีพ และสามารถดึงศักยภาพของเด็กปฐมวัยให้ปรากฏออกมา อีกทั้งมีสมรรถนะที่จำเป็นด้านนวัตกรรมและเทคโนโลยีสารสนเทศ ด้านคุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณ ซึ่งนิสิตสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัยที่เข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้จะได้รับการเสริมสร้าง ปลุกฝังหล่อหลอมคุณลักษณะความเป็นครูตามมาตรฐานวิชาชีพของคุรุสภาและสมรรถนะที่จำเป็น และต่อเนื่องอย่างเป็นรูปธรรม เมื่อสำเร็จการศึกษาจะเป็นบัณฑิตที่มีคุณลักษณะความเป็นครูปฐมวัยที่พึงประสงค์ของสังคมต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ CARES ในการเสริมสร้างคุณลักษณะความเป็นครูของนิสิตสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา
2. เพื่อศึกษาผลคุณลักษณะความเป็นครูด้านการพัฒนาเด็กด้วยความรัก และเคารพความเป็นมนุษย์ของนิสิตสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัยหลังเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ CARES
3. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนิสิตสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา หลังเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ CARES

ตัวแปรที่ศึกษา

1. ตัวแปรต้น คือ กิจกรรมการเรียนรู้ CARES เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะความเป็นครูของนิสิตสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย
2. ตัวแปรตาม ได้แก่
 - 2.1 ประสิทธิภาพของชุดกิจกรรมการเรียนรู้ CARES เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะความเป็นครู
 - 2.2 คุณลักษณะความเป็นครูของนิสิตสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย
 - 2.3 ความพึงพอใจของนิสิตสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย

วิธีดำเนินการวิจัย

ระยะที่ 1 การสร้างแบบวัดคุณลักษณะความเป็นครู และกิจกรรมการเรียนรู้ CARES เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะความเป็นครูของนิสิตสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

1. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษาปฐมวัย ด้านวิชาชีพครู และด้านการวัดและการประเมินผลจำนวน 3 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ กรอบแนวคิดกิจกรรมการเรียนรู้ CARES และแนวคำถาม การวิพากษ์กรอบแนวคิด ต้นร่างชุดกิจกรรมการเรียนรู้ CARES และแนวคำถามการวิพากษ์ต้นร่างชุดกิจกรรมการเรียนรู้ แบบประเมินความเหมาะสมของกิจกรรมสำหรับผู้เชี่ยวชาญ โดยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1.1 ศึกษาแนวคิดพื้นฐานเพื่อสร้างกรอบแนวคิดกิจกรรมการเรียนรู้ CARES ประกอบด้วย 1) หลักการส่งเสริมให้นิสิตเรียนรู้โดยใช้สมรรถนะเป็นฐาน (Competency-based Learning) 2) หลักการส่งเสริมให้นิสิตได้รับประสบการณ์การเรียนรู้อย่างกระตือรือร้น (Active Learning) ตามแนวประสบการณ์เป็นฐาน (Experience-based Learning) และ 3) หลักการส่งเสริมให้นิสิตเป็นผู้ไตร่ตรองสะท้อนความคิด (Reflective Thinking) และ 4) หลักการส่งเสริมบรรยากาศที่สนับสนุนปฏิสัมพันธ์ทางสังคม และการช่วยเหลือแบบเสริมต่อการเรียนรู้ (Scaffolding) คัดสรรประเด็นบูรณาการเพื่อใช้การจัดกิจกรรม 3 ประการ ประกอบด้วย 1) มาตรฐานความรู้สาระความรู้ และสมรรถนะตามมาตรฐานความรู้วิชาชีพครู ตามข้อบังคับคุรุสภาว่าด้วยมาตรฐานวิชาชีพ พ.ศ. 2556 2) มาตรฐานการปฏิบัติงานของผู้ประกอบวิชาชีพครู ตามข้อบังคับคุรุสภาว่าด้วยมาตรฐานวิชาชีพ พ.ศ. 2556 และ 3) คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของครูปฐมวัย

1.2 สังเคราะห์แนวคิด กำหนดเป้าหมายและคุณลักษณะความเป็นครู ตามมาตรฐานวิชาชีพครูของคุรุสภา และจากการคัดสรรประเด็นบูรณาการแล้วสร้างกรอบแนวคิดของกิจกรรมการเรียนรู้ CARES สร้างกิจกรรมการเรียนรู้ CARES สร้างต้นร่างชุดกิจกรรมการเรียนรู้ CARES ประกอบด้วย 1) คู่มือการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ CARES และ 2) สมุดบันทึกกิจกรรมการเรียนรู้ CARES ของนิสิตเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะความเป็นครู และนำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ โดยนิตยวันวิพากษ์

1.3 นำข้อมูลไปปรับปรุงชุดกิจกรรมการเรียนรู้ CARES เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะที่ความเป็นครูของนิสิตสาขาวิชาการศึกษาศึกษาปฐมวัย เพื่อนำไปใช้กับกลุ่มเป้าหมายต่อไป

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

- 2.1 กรอบแนวคิดกิจกรรมการเรียนรู้ CARES และแนวคำถามการวิพากษ์กรอบแนวคิด
- 2.2 ต้นร่างชุดกิจกรรมการเรียนรู้ CARES และแนวคำถามการวิพากษ์ต้นร่าง
- 2.3 แบบประเมินความเหมาะสมของกิจกรรมการเรียนรู้ CARES สำหรับผู้เชี่ยวชาญ
- 2.4 แบบประเมินคุณลักษณะความเป็นครูฯ สำหรับผู้เชี่ยวชาญ

3. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิพากษ์ จัดบันทึก และบันทึกเสียง ทำการวิเคราะห์สังเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ระยะที่ 2 เพื่อศึกษาผลของกิจกรรมการเรียนรู้ CARES เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะความเป็นครูของนิสิตสาขาวิชาการศึกษาศึกษาปฐมวัย คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

1. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นิสิตสาขาวิชาการศึกษาศึกษาปฐมวัย คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพาที่กำลังศึกษาอยู่ในชั้นปีที่ 4 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2562 จำนวน 17 คน ซึ่งได้มาจากความสมัครใจเนื่องจากนิสิตชั้นปีที่ 4 เป็นผู้ที่มีความรู้ด้านวิชาเอกและวิชาชีพ ควรได้รับการเสริมสร้างในเรื่องการมีหัวใจที่เต็มเปี่ยมไปด้วยความรัก ความเมตตาต่อเด็ก ดูแลให้การศึกษาแก่เด็กโดยเคารพความเป็นมนุษย์ เข้าใจความแตกต่างระหว่างบุคคล จึงมีความเหมาะสมต่อการเสริมสร้างคุณลักษณะความเป็นครู และเพื่อให้ นิสิตได้ตรวจสอบความรู้สึกของตนที่มีต่อวิชาชีพครูปฐมวัย ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้ กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ CARES ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ 1) ขั้นเตรียมความพร้อม 2) ขั้นปฏิบัติการ 3) ขั้นนำเสนอและแลกเปลี่ยน และ 4) ขั้นสรุปและประเมินผล โดยดำเนินการเก็บข้อมูล 4 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 1 วัน วันละ 3 ชั่วโมง รวม 12 ชั่วโมง

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

- 2.1 คู่มือการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ CARES เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะความเป็นครูของนิสิตสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย และสมุดบันทึกกิจกรรม CARES ของนิสิตสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย
- 2.2 แบบประเมินคุณลักษณะความเป็นครูของนิสิตสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย
- 2.3 แบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม
- 2.4 แบบสัมภาษณ์

3. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้มีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้เครื่องมือที่พัฒนาขึ้นตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุม ดำเนินการดังนี้

3.1 แบบบันทึกการเรียนรู้ของผู้วิจัย ใช้สำหรับบันทึกการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นระหว่างกระบวนการวิจัย ซึ่งมีการสะท้อนความคิด ประสบการณ์ และบทเรียนที่ผู้วิจัยได้รับ ผู้วิจัยบันทึกข้อมูลทุกครั้งหลังจากเสร็จกิจกรรมหรือการดำเนินการในแต่ละขั้นตอนของการวิจัย

3.2 บันทึกภาคสนาม ใช้สำหรับบันทึกสภาพแวดล้อม พฤติกรรม และบริบทของกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยบันทึกข้อมูลในระหว่างการทำกิจกรรม การโต้ตอบในกลุ่ม การสื่อสารระหว่างบุคคล เป็นต้น เน้นข้อมูลเชิงพรรณนาและข้อมูลเชิงลึก

3.3 แบบบันทึกการเรียนรู้ของนิสิต ใช้สำหรับให้นิสิตสะท้อนความคิด ความรู้สึก และประสบการณ์ที่ได้จากการเข้าร่วมกิจกรรมหรือกระบวนการเรียนรู้ นิสิตจะทำการบันทึกข้อมูลหลังจากเสร็จสิ้นกิจกรรมหรือบทเรียน โดยคำถามจะเน้นการสะท้อนการเรียนรู้ เช่น “สิ่งที่ได้เรียนรู้ในวันนี้คืออะไร” “ปัญหาหรือความท้าทายที่พบคืออะไร”

3.4 แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม ใช้สำหรับเก็บข้อมูลจากการสนทนาแบบกลุ่มย่อยมีวัตถุประสงค์เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและมุมมองในประเด็นที่กำหนด ผู้วิจัยจัดสนทนากลุ่มโดยมีคำถามหลักและดำเนินการสนทนาในบรรยากาศที่ผ่อนคลาย ข้อมูลถูกบันทึกทั้งในรูปแบบบันทึกย่อและการบันทึกเสียง

3.5 แบบประเมินคุณลักษณะความเป็นครู เพื่อวัดคุณลักษณะความเป็นครูของนิสิต โดยให้นิสิตประเมินตนเอง เพื่อน ในแต่ละกิจกรรม

ระยะที่ 3 เพื่อประเมินความเหมาะสมของกิจกรรมการเรียนรู้ CARES เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะความเป็นครูของนิสิตสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

1. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

กลุ่มตัวอย่าง นิสิตสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา ที่กำลังศึกษาอยู่ในชั้นปีที่ 4 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2562 จำนวน 17 คน ที่เข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ CARES ทำแบบสอบถามที่ประกอบด้วย ชุดคำถามที่สร้างขึ้นเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ที่ปรับใช้จากวิธีการของลิเคิร์ท 5 ระดับ คือ พึงพอใจมากที่สุด พึงพอใจมาก พึงพอใจปานกลาง พึงพอใจน้อยและพึงพอใจน้อยที่สุด

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

- 2.1 รายงานผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ CARES
- 2.2 คู่มือการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ CARES เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะความเป็นครูของนิสิตสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย และสมุดบันทึกกิจกรรม CARES ของนิสิตสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย
- 2.3 แบบสอบถามความพึงพอใจต่อการเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ CARES

3. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยอธิบายวิธีการทำแบบสอบถามความพึงพอใจให้นิสิตทราบ และส่งคิวอาร์โค้ดแบบสอบถามให้นิสิตทำการประเมินผ่านกูเกิลฟอร์ม (Google Form) หลังสิ้นสุดกิจกรรมสุดท้าย

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

- 4.1 ข้อมูลเชิงปริมาณ โดยการหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)
- 4.2 ข้อมูลเชิงคุณภาพ ทำการสังเคราะห์เป็นข้อสรุปย่อย และสร้างเป็นบทสรุปองค์ความรู้ด้วยวิธีการแบบอุปนัย (Inductive)

ผลการวิจัย

ตอนที่ 1 ผลการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ CARES เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะความเป็นครูของนิสิตสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

ผลการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ CARES เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะความเป็นครู ผู้เชี่ยวชาญ 3 คน มีความคิดเห็นสอดคล้องกัน การประเมินมีค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (Index of Item Objective Congruence; IOC) เท่ากับ 1.00 แสดงถึงคุณลักษณะความเป็นครูที่เลือกไว้มีความเหมาะสมในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ CARES เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะความเป็นครูของนิสิตสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่ 1 ขั้นเตรียมความพร้อม

ขั้นเตรียมความพร้อม ประกอบด้วย กิจกรรมสร้างแรงบันดาลใจในการเข้าร่วมกิจกรรมให้แก่ นิสิต โดยใช้เทคนิค วิธีการที่หลากหลาย เพื่อนำไปสู่ความสนใจ การตระหนักในคุณค่าของการเข้าร่วมกิจกรรม จากนั้นทำกิจกรรมชี้แจงขอบข่ายกิจกรรม ได้แก่ ชื่อ วัตถุประสงค์ เป้าหมาย คุณลักษณะ ลักษณะ โครงสร้าง กระบวนการ กิจกรรม ภาระงาน กรอบการประเมินของกิจกรรมแต่ละกิจกรรม จากนั้น ทำกิจกรรมวางแผน ดำเนินกิจกรรมร่วมกัน การกำหนดประเด็นหัวข้อที่สนใจ การทบทวนและรวบรวมองค์ความรู้เดิม หรือ การค้นคว้าองค์ความรู้เพิ่มเติม เพื่อนำมาใช้ในการดำเนินกิจกรรม เปิดโอกาสให้นิสิตวางแผน การดำเนินงาน ให้สำเร็จตามเกณฑ์การประเมินร่วมกัน และกิจกรรมไตร่ตรองสะท้อนความคิดที่นิสิตแต่ละคน ต้องใคร่ครวญ สะท้อนคิด เพื่อให้ได้ข้อสรุปเกี่ยวกับความหมายแห่งการเรียนรู้ที่เกิดขึ้น เกี่ยวกับแรงบันดาลใจ องค์ความรู้ และประสบการณ์เดิม

ขั้นตอนที่ 2 ขั้นปฏิบัติการ

ขั้นปฏิบัติการ เป็นขั้นตอนที่นำไปสู่เป้าหมายและคุณลักษณะของกิจกรรม โดยให้นิสิตเรียนรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติ มีส่วนร่วมในการเรียนและประสบการณ์การเรียนรู้อย่างกระตือรือร้น ได้รับประสบการณ์ตรง ที่เป็นรูปธรรม โดยเน้นกระบวนการไตร่ตรองสะท้อนความคิด ที่นิสิตนักศึกษาต้องคิดทบทวนความรู้ภายในตน และสะท้อนประสบการณ์ที่ได้จากการปฏิบัติจริงที่ได้รับจากขั้นตอนที่ 2 ให้ครอบคลุมตามประเด็นคุณลักษณะที่กำหนดไว้ เพื่อให้ได้ข้อสรุปเกี่ยวกับการเรียนรู้ ทักษะและเจตคติ

ขั้นตอนที่ 3 ขั้นนำเสนอและแลกเปลี่ยน

ขั้นนำเสนอและแลกเปลี่ยน เป็นขั้นตอนที่จะจัดให้นิสิตได้นำผลการเรียนรู้ทั้งองค์ความรู้ และประสบการณ์ของตนเอง ไปสู่การแลกเปลี่ยนและแบ่งปันซึ่งกันและกัน ขยายความรู้และประสบการณ์ของตนให้กว้างขึ้นในกลุ่มชุมชนแห่งการเรียนรู้ของครูปทุมวัย โดยนิสิตทบทวนประสบการณ์ที่ได้รับจากขั้นตอนที่ 3 เพื่อขยายข้อสรุปเกี่ยวกับความหมายแห่งการเรียนรู้ที่ได้รับจากขั้นตอนที่ 2 ให้สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

ขั้นตอนที่ 4 ขั้นสรุปและประเมินผล

ขั้นสรุปและประเมินผล เป็นขั้นตอนที่นิสิตสรุปประเมินผลการเรียนรู้ และรวบรวมผลงาน ชิ้นงาน หลักฐานการเรียนรู้ และบันทึกการเรียนรู้ตามขั้นตอนที่ 1-3 นำมาสรุปผลการเรียนรู้ของแต่ละกิจกรรม จัดระบบลงในแฟ้มสะสมผลงาน จากนั้น นิสิตประเมินตนเอง โดยมีอาจารย์ เพื่อน หรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ร่วมให้ข้อมูลย้อนกลับ (Feedback) และประเมินผลตามตัวบ่งชี้ที่กำหนด

ตอนที่ 2 ผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ CARES เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะความเป็นครูของนิสิตสาขาวิชาการศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัย คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

ผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ CARES เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะความเป็นครูของนิสิตสาขาวิชาการศึกษาศาสตร์ ที่กำลังศึกษาในชั้นปีที่ 4 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2562 จำนวน 17 คน เมื่อดำเนินการจัดกิจกรรมครบถ้วนตามที่กำหนดไว้ จึงนำคะแนนที่ได้จากการประเมินคุณลักษณะความเป็นครูมาวิเคราะห์เชิงปริมาณ โดยการหาค่าเฉลี่ยและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ปรากฏผลดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน คุณลักษณะความเป็นครูของนิสิตสาขาวิชาการศึกษาศาสตร์ หลังเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ CARES โดยรวมและรายข้อ

คุณลักษณะความเป็นครู	M	SD	ระดับ	ลำดับ
1. ความรักและความศรัทธาในวิชาชีพครูปทุมวัย	3.93	.19	ดีเยี่ยม	1
2. มีทักษะในการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการเรียนรู้และการสื่อสาร	3.65	.43	ดีเยี่ยม	3
3. ความร่วมมือกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอย่างสร้างสรรค์	3.93	.19	ดีเยี่ยม	1
4. มีทักษะความเข้าใจความต่างวัฒนธรรม ต่างกระบวนทัศน์	3.31	.38	ดีมาก	4
5. มีอารมณ์ขัน	3.83	.29	ดีเยี่ยม	2
รวม	3.68	.41	ดีเยี่ยม	

จากตารางที่ 1 หลังจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ CARES เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะความเป็นครู ผลการวิจัยพบว่า นิสิตที่เข้าร่วมกิจกรรมมีคุณลักษณะความเป็นครู โดยรวมอยู่ในระดับดีเยี่ยม ($M = 3.68, SD = .41$) เมื่อพิจารณารายข้อ เรียงลำดับจากมากไปน้อย ได้แก่ มีความรักและความศรัทธาในวิชาชีพครูปฐมวัย ความร่วมมือกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอย่างสร้างสรรค์ มีอารมณ์ขัน และมีทักษะในการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการเรียนรู้และการสื่อสารอยู่ในระดับดีเยี่ยม โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ $M = 3.93 (SD = .19)$, $M = 3.83 (SD = .29)$ และ $M = 3.65 (SD = .43)$ ตามลำดับ และลำดับสุดท้าย ได้แก่ มีทักษะความเข้าใจ ความต่างวัฒนธรรม ต่างกระบวนทัศน์อยู่ในระดับดีมาก โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ($M = 3.31, SD = .38$)

ตอนที่ 3 ผลการศึกษาความพึงพอใจในการเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ CARES เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะความเป็นครูของนิสิตสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย

ผลการวิเคราะห์ความพึงพอใจที่มีต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ CARES ของนิสิตสาขาการศึกษาปฐมวัย ดังนี้

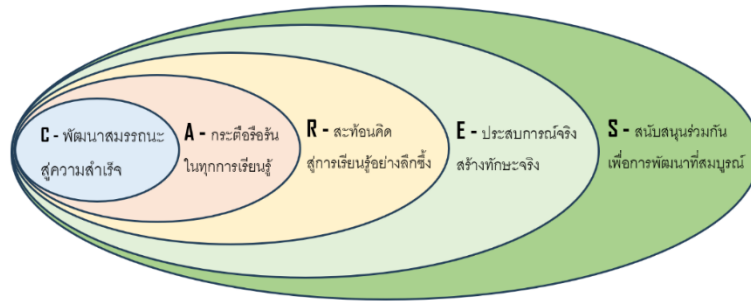
ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ยและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับความพึงพอใจที่มีต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ CARES ของนิสิตสาขาการศึกษาปฐมวัย โดยรวมและรายด้าน

ด้าน	M	SD	ระดับ	ลำดับ
กิจกรรมการเรียนรู้	4.34	.24	มาก	2
การนำความรู้ไปใช้	4.48	.17	มาก	1
รวม	4.41	.10	มาก	

จากตารางที่ 2 ผลการวิจัย พบว่า ความพึงพอใจต่อการเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ CARES โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($M = 4.41, SD = .10$) เมื่อพิจารณารายด้านเรียงลำดับจากมากไปน้อย ได้แก่ การนำความรู้ไปใช้ มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ($M = 4.48, SD = .17$) และกิจกรรมการเรียนรู้ ($M = 4.34, SD = .24$)

การวิเคราะห์เนื้อหาจากผลการศึกษาคุณลักษณะความเป็นครูของนิสิตสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย หลังเข้าร่วม กิจกรรมการเรียนรู้ CARES

ผลวิเคราะห์เชิงเนื้อหาหลังเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ CARES เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะความเป็นครูของนิสิตสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย มีรายละเอียดการเขียนสะท้อนของแต่ละกิจกรรม ตามคุณลักษณะความเป็นครู ดังแสดงในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 คุณลักษณะความเป็นครู

การพัฒนาเด็กด้วยความรักและเคารพความเป็นมนุษย์

จากการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา โดยสรุปสิ่งที่นิสิตสะท้อนในคุณลักษณะของความรักในวิชาชีพครูปฐมวัย ดังนี้

1. นิสิตมีความรักและภาคภูมิใจในวิชาชีพครูปฐมวัย นอกเหนือจากความรู้ด้านพัฒนาการเด็กปฐมวัย ด้านเทคนิคการสอนและการจัดการชั้นเรียน นิสิตตระหนักว่าผู้ที่ประกอบวิชาชีพครูปฐมวัยควรต้องมีจิตวิญญาณความเป็นครู มีคุณลักษณะที่ดี และคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลของนักเรียน โดยเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็เด็กที่มีความต้องการพิเศษหรือเด็กปกติ เข้าใจสิทธิของเด็กให้เกียรติ ให้การดูแลอย่างเสมอภาค มีความศรัทธาในวิชาชีพครู เชื่อมั่นว่าครูปฐมวัยคือคนที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาเด็กวัย 0-6 ปี มีความรักในวิชาชีพครู ตระหนักถึงคุณค่าของการเป็นครูปฐมวัยที่พัฒนาเด็ก และให้ความรู้แก่ผู้ปกครอง และบุคคลที่เกี่ยวข้อง มีใจพัฒนาเด็กด้วยความรัก ใช้หลักของ Edu-care รักในงาน รักในเด็ก และพัฒนาเด็กโดยใช้ความหวังดี ความเมตตา เอาใจใส่ มีใจรักเด็กอย่างเสมอหน้ากันเป็นพื้นฐานในการปฏิบัติงานและการปฏิบัติตน มีเป้าหมายในการเป็นครูปฐมวัยที่จะดูแลให้การศึกษาเด็ก โดยคำนึงถึงพัฒนาการเด็ก ให้ความสำคัญของการเล่นเป็นพื้นฐานสำคัญ ไม่มุ่งสอนเนื้อหาหรือการเร่งเรียนเขียนอ่าน มีทักษะการสังเกตที่ดี เกี่ยวกับพฤติกรรมของเด็ก ทั้งเด็กที่ร่าเริง เด็กที่เงียบขรึม เด็กที่เก็บตัว โดยสังเกตจากแววตา ท่าทาง ลักษณะทางกายภาพของเด็ก มีความตั้งใจทำงานให้ถึงขีดสุด มีอุดมการณ์ในการทำงานเพื่อเด็ก เป็นคนอารมณ์ดี คิดบวก เป็นแบบอย่างที่ดีให้กับเด็ก มีจรรยาบรรณความเป็นครูด้านความซื่อสัตย์ ยุติธรรมและยึดหยุ่นผ่อนปรน

2. นิสิตได้เรียนรู้และเข้าใจในหลักการดูแลเด็กปฐมวัยแบบ Edu-care วิธีการอบรมเด็กปฐมวัยให้มีการเติบโตองกามทั้งทางกาย วาจา ใจ และสติปัญญา การดำเนินชีวิตและการทำงานของครูปฐมวัย ซึ่งนิสิตสามารถนำมาปรับใช้ได้ในชีวิตการทำงานจริง

3. นิสิตได้เรียนรู้ ทำความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทและหน้าที่ของครูปฐมวัยที่มุ่งกลม่อเมลา รักษา ดูแล อบรมบ่มนิสัยให้เป็นไปตามหลักพัฒนาการ ผ่านการจัดประสบการณ์และการเล่นในบรรยากาศที่มีความปลอดภัย ไว้วางใจ จนมีความรักผูกพัน เพื่อสร้างแรงบันดาลใจแก่เด็กปฐมวัยในการเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ

4. นิสิตเกิดความมุ่งมั่นปรารถนา (Passion) ในการเป็นครูปฐมวัยที่ดี เพื่อสร้างแรงขับเคลื่อนต่อสังคมที่เห็นความสำคัญของการดูแลเด็ก การเปิดโอกาสให้เด็กได้เล่นมากกว่าการเร่งเรียนเขียนอ่าน และเป็นผู้นำในการเปลี่ยนแปลงด้านการทำงานในวิชาชีพครูปฐมวัย

สมรรถนะที่จำเป็นของครูปฐมวัย

สิ่งที่นิสิตสะท้อนในคุณลักษณะของสมรรถนะที่จำเป็นของครูปฐมวัย ดังนี้

1. นิสิตมีทักษะในการสืบค้นข้อมูลจากสารสนเทศ ทักษะการวิเคราะห์เพื่อรู้เท่าทันสื่อ รวมถึงการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ เช่น Google Drive, YouTube หรือ Platform อื่น ๆ ตลอดจนมีความสามารถในการผลิตสื่อ ทั้งในรูปแบบการวาดภาพ การทำ Infographic การตัดต่อคลิปวิดีโอ เป็นต้น
2. นิสิตมีทักษะการสื่อสารกับผู้อื่น โดยมีการใช้กระบวนการฟังอย่างใคร่ครวญ การรับฟังอย่างลึกซึ้ง การห้อยแขวนคำตัดสิน การรวบรวมข้อมูลผ่านการฟังเพื่อตลกผลึกเป็นองค์ความรู้ ตลอดจนมีความสามารถในการสังเกตและแปลความจากวจนภาษาและอวจนภาษาที่ผู้อื่นส่งมา
3. นิสิตมีความคิดสร้างสรรค์ ผ่านการสร้างสรรค์ชิ้นงานต่าง ๆ ทั้งในรูปแบบการวาดภาพ งานร้อยแก้ว งานร้อยกรอง และการใช้โปรแกรม รวมถึงแอปพลิเคชันต่าง ๆ
4. นิสิตมีทักษะความเข้าใจความต่างวัฒนธรรม ต่างกระบวนทัศน์ ได้ฝึกทักษะการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นที่มีความแตกต่างทั้งด้านความคิด ความเข้าใจ ความรู้สึก ได้เรียนรู้ถึงวิธีการรับฟังความคิดเห็นจากผู้อื่น การวางตัวกับผู้อื่น การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การปรับตัว เพื่อให้งานสำเร็จตามเป้าหมาย

อภิปรายผลการวิจัย

1. ผลการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ CARES เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะความเป็นครูของนิสิตสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา พบว่า ผลการประเมินความสอดคล้องจากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 คน ที่มีต่อการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ CARES เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะความเป็นครูของนิสิตสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย พบว่า มีความเหมาะสมที่จะนำไปใช้ในการเสริมกิจกรรมความเป็นครูสำหรับนิสิต (IOC = 0.89 และ 1.00) ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาขั้นตอนการพัฒนากิจกรรมและการพัฒนา กิจกรรมการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ สังเคราะห์หลักการ แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง คัดสรรประเด็นบูรณาการเพื่อกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของกิจกรรมการเรียนรู้ CARES นำมาสร้างเป็นกรอบแนวคิดกิจกรรมการเรียนรู้ พัฒนาแบบร่างกิจกรรมการเรียนรู้ กำหนดแนวทางการวัดและประเมินผล ผู้เชี่ยวชาญประเมินความสอดคล้อง นำไปทดลองนำร่อง นำผลไปปรับปรุงให้มีความสมบูรณ์ก่อนนำไปทดลองใช้จริง ซึ่งการออกแบบการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพจำเป็นต้องมีการศึกษาและวิเคราะห์ความต้องการของผู้เรียน รวมถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในการเรียนการสอน ซึ่งสยามน อินสะอาด (2561) ได้กล่าวว่า การออกแบบนี้มีจุดประสงค์เพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหา ซึ่งอาจเป็นการปรับปรุงสิ่งที่มีอยู่หรือการสร้างสิ่งใหม่โดยใช้หลักการเรียนรู้และการสอนที่เหมาะสม ผลการพัฒนากิจกรรมในครั้งนี้ สอดคล้องกับผลการวิจัยของ ญัฐมน พันธุ์ชาติ (2559) ศึกษาพบว่า แนวทางการเสริมสร้างคุณลักษณะความเป็นครู ได้แก่ การจัดกิจกรรมส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความรู้ในศาสตร์หรือวิชาชีพเฉพาะและวิชาชีพที่เกี่ยวข้อง สร้างกระบวนการผลิตครูจากความร่วมมือและการทำงานร่วมกันของผู้ใช้บัณฑิต ผู้ผลิตบัณฑิตกับชุมชนและสังคม จัดกิจกรรมค่ายอาสาเพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณและจิตสำนึกที่ดีในวิชาชีพจากประสบการณ์จริง และสร้างสัมพันธ์ภาพที่ดีระหว่างผู้เรียนกับครูต้นแบบที่ดี นอกจากนี้ จีระพันธุ์ พูลพัฒน์ (2554, น. 1-10) ได้ศึกษาพบว่า คุณลักษณะความเป็นครูตามการรับรู้ของนิสิตมี 2 ด้าน คือ 1) ด้านบุคลิกภาพ การแต่งกาย กริยาท่าทางในการนั่ง ยืน เดิน

อารมณ์ดี ยิ้มแย้ม มีอารมณ์ขัน ใช้คำพูดได้เหมาะสมกับบุคคลและโอกาส และ 2) ด้านประสิทธิภาพทางวิชาการ ประกอบด้วย ความรู้ ต้องมีความรู้เกี่ยวกับศาสตร์วิชาชีพ ความพร้อมเข้าใจความพร้อมในความแตกต่างระหว่างบุคคล และมีทักษะการจัดกิจกรรมที่หลากหลาย ซึ่งกิจกรรมการเรียนรู้ CARES ได้เสริมสร้างสมรรถนะวิชาชีพครูในหลายมิติ เช่น การมีความรู้ในศาสตร์วิชาชีพ การออกแบบการเรียนรู้ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วมจากการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ ฝึกทักษะการสะท้อนคิด รวมถึงสร้างทักษะและความมั่นใจ แต่ยังคงเสริมคุณลักษณะสำคัญ เช่น ความรักและความเคารพในความเป็นมนุษย์ ความสามารถในการปรับตัว ความคิดเชิงวิเคราะห์ และความสามารถในการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่ส่งเสริมพัฒนาการของเด็กอีกด้วย

2. ผลการศึกษาคุณลักษณะความเป็นครูของนิสิตสาขาวิชาการศึกษาระดับปริญญาตรี หลังเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ CARES พบว่า ผลการศึกษาหลังเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ CARES เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะความเป็นครูของนิสิตสาขาวิชาการศึกษาระดับปริญญาตรี พบว่า นิสิตที่เข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ CARES เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะความเป็นครู มีคะแนนเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับดีเยี่ยม ($M = 3.68, SD = .41$) เนื่องจากกิจกรรมที่พัฒนาขึ้น เป็นกิจกรรมที่ตั้งอยู่บนหลักการพื้นฐานที่เหมาะสม 4 ประการ ได้แก่

2.1 หลักการส่งเสริมให้เรียนรู้โดยใช้สมรรถนะเป็นฐาน (Competency-based Learning) มุ่งเน้นให้นิสิตเรียนรู้ตามกรอบผลการเรียนรู้ที่ชัดเจน เพื่อนำไปสู่มาตรฐานที่คาดหวัง สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2562) กล่าวว่า สมรรถนะเป็นความสามารถของบุคคล ใช้ความรู้ ทักษะ เจตคติ และคุณลักษณะ ในการทำงาน หรือแก้ปัญหาจนประสบความสำเร็จ สมรรถนะแสดงออกทางผ่านพฤติกรรมที่สามารถวัดและประเมินผลได้ จึงเป็นผลรวมของความรู้ ทักษะ เจตคติ คุณลักษณะ และความสามารถต่าง ๆ ที่ช่วยให้บุคคลหรือกลุ่มบุคคลประสบความสำเร็จในการทำงาน สอดคล้องกับ รณิชัย สวัสดิ์ และ รัตนะ บัวสนธ์ (2565, น. 187-201) ที่กล่าวว่า คนทุกคนมีศักยภาพภายใน (Potential) ซึ่งเป็นความสามารถที่แฝงอยู่ในตัวบุคคลแต่ละคน ศักยภาพในด้านใดด้านหนึ่งแฝงอยู่แล้ว แต่อาจยังไม่ได้แสดงออกให้เห็น จนกว่าจะได้รับการกระตุ้นหรือได้รับการศึกษา หรือเรียนรู้ที่เหมาะสมกับภาวะแฝงนั้น และเมื่อศักยภาพนั้นปรากฏออกมา หากได้รับการส่งเสริมต่อไป ก็จะทำให้บุคคลนั้นมีความสามารถในด้านนั้นสูงขึ้น ดังนั้นการได้เรียนรู้สาระความรู้ (Knowledge) และได้รับการฝึกทักษะ (Skills) หรือกระบวนการต่าง ๆ (Process) รวมทั้งการได้รับการพัฒนาคุณลักษณะ (Attributes) ที่พึงประสงค์เหล่านั้น สามารถช่วยพัฒนาบุคคลให้มีความสามารถเพิ่มสูงขึ้นได้ สอดคล้องกับ ครูบ้านนอกดอทคอม (2565) ที่กล่าวถึงหลักสูตรฐานสมรรถนะที่ยึดความสามารถของผู้เรียนเป็นหลัก การออกแบบหลักสูตรตามแนวคิดที่มีการกำหนดเกณฑ์ความสามารถที่ผู้เรียนพึงปฏิบัติได้ เพื่อประกันว่าผู้ที่จบการศึกษาจะมีทักษะและความสามารถในด้านต่าง ๆ ตามที่ต้องการ ไม่ได้มุ่งเรื่องความรู้หรือเนื้อหาวิชาที่มีความเปลี่ยนแปลงได้ตามกาลเวลา แต่จะมุ่งพัฒนาด้านทักษะ ความสามารถ เจตคติและค่านิยม อันจะมีประโยชน์ต่อชีวิตประจำวันและอนาคตของผู้เรียนในอนาคต

2.2 หลักการส่งเสริมให้นิสิตได้รับประสบการณ์การเรียนรู้อย่างกระตือรือร้น (Active Learning) ตามแนวประสบการณ์เป็นฐาน (Experience-based Learning) เป็นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ภายใต้สมมติฐาน 2 ประการคือ 1) การเรียนรู้เป็นความพยายามโดยธรรมชาติของมนุษย์ และ 2) แต่ละบุคคลมีแนวทางในการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน (Meyers & Jones, 1993) โดยผู้เรียนจะถูกเปลี่ยนบทบาทจากผู้รับความรู้ (Receive) ไปสู่การมีส่วนร่วมในการสร้างความรู้ (Co-creators) (Felder & Brent, 2009) การได้รับประสบการณ์

ตรงที่เป็นรูปธรรม การมีส่วนร่วมในการเรียนและประสบการณ์การเรียนรู้อย่างกระตือรือร้น ช่วยให้
ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามเป้าหมาย โดยผู้เรียนได้รับประสบการณ์ที่จำเป็นต่อการเรียนรู้ในเรื่องที่เรียนรู้ก่อน
แล้วจึงให้ผู้เรียนย้อนไปสังเกต ทบทวนสิ่งที่เกิดขึ้นและนำสิ่งที่เกิดขึ้นมาคิดพิจารณาไตร่ตรองร่วมกัน จนกระทั่ง
ผู้เรียนสามารถสร้างความคิดรวบยอดหรือสมมติฐานในเรื่องที่เรียนรู้ (Kolb, 2015) ซึ่งประสบการณ์และพื้นฐาน
เหล่านี้ช่วยให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจที่ชัดเจน การกระทำ การลงมือปฏิบัติ (Learning by Doing) ล้วนมี
ความหมายต่อตนเอง เพราะเป็นประสบการณ์ตรงและค้นพบการเรียนรู้ด้วยตนเอง ส่งผลต่อการคิดวิเคราะห์
การคิดอย่างมีวิจารณ์ญาณ ลงมือวางแผน แสดงออกด้วยการลงมือกระทำ รู้จักวิธีการแก้ปัญหา นั้น ๆ ด้วยตนเอง
(Moon, 2004) เมื่อผู้เรียนมีการวิเคราะห์ สังเคราะห์ และการประเมินค่าจากสิ่งที่ได้รับจากกิจกรรมการเรียนรู้
ทำให้เกิดการเรียนรู้เป็นไปอย่างมีความหมายและนำไปใช้ในสถานการณ์อื่น ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ
(สถาพร พุทธิพิบูล, 2558)

2.3 หลักการส่งเสริมให้นิสิตเป็นผู้ไตร่ตรองสะท้อนความคิด (Reflective Thinking)
เป็นการพิจารณาสิ่งต่าง ๆ อย่างรอบคอบโดยใช้สติและมีสมาธิ ซึ่งเป็นวิธีการที่ทำให้เราได้ทบทวนและสะท้อน
การกระทำของตน (Reflective Practice) ก่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ ซึ่งมีการไตร่ตรองตามมุมมองของตนเอง
มุมมองจากผู้เรียนคนอื่น มุมมองจากเพื่อนครู และมุมมองจากการศึกษาแนวคิดทฤษฎี (Jennings, 2008)
ช่วยให้บุคคลเชื่อมต่อกับปัญญาภายในของตนเอง สร้างความตระหนัก ความเข้าใจ ควบคุมความคิดและขยาย
การรับรู้ เสริมสร้างความสนใจ ความเข้าใจ ความสามารถของผู้เรียน (Miller, 2019) โดยสามารถแสดงออกได้
ทั้งการพูดและการเขียน เพื่อให้เกิดความเข้าใจ เกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์แสวงหาคำตอบโดยใช้เหตุผล
แก้ไขปัญหา นำไปสู่การพัฒนาปรับปรุงตนเอง เพื่อพัฒนาบุคลิกภาพความสามารถ ความสนใจ ความตระหนัก
ต่อการควบคุมตนเองและสุขภาพจิต (Mezirow, 2000) และเมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงที่กระทบถึงใจ
และความรู้สึก จะทำให้บุคคลปรับปรุงงานให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น (วิจารณ์ พานิช, 2556)

2.4 หลักการส่งเสริมบรรยากาศที่สนับสนุนปฏิสัมพันธ์ทางสังคม และการช่วยเหลือแบบเสริม
ต่อการเรียนรู้ (Scaffolding) เป็นผลจากการที่ผู้เรียนได้รับความช่วยเหลือจากผู้ที่มีศักยภาพสูงกว่า เพื่อให้
สามารถทำงานได้สำเร็จ การเตรียมข้อมูล กิจกรรม หรือความช่วยเหลือที่เหมาะสมจากผู้สอนจะช่วยเสริมสร้าง
การเรียนรู้ตามศักยภาพของแต่ละบุคคล โดยการช่วยเหลือนั้นจะค่อย ๆ ลดลง เมื่อการเรียนรู้ของผู้เรียนเพิ่มขึ้น
จนสามารถกระทำได้ด้วยตนเอง (Eggen & Kauchak, 1997) ผู้สอนต้องประเมินความรู้อื่น หรือทักษะของผู้เรียน
ก่อน เพื่อที่จะให้ความช่วยเหลืออย่างเหมาะสม และตรงกับความต้องการของผู้เรียน และการเสริมต่อจะค่อย ๆ
ลดลง เมื่อการเรียนรู้ของผู้เรียนจะค่อย ๆ เพิ่มขึ้นและสุดท้ายการเสริมต่อจะยุติลงเมื่อผู้ที่มีศักยภาพต่ำกว่า
สามารถกระทำได้ด้วยตนเอง (Cazden, 1988) ตามที่ Vygotsky (1978) กล่าวว่า กระบวนการทาง
สังคมมีผลต่อการพัฒนาการเรียนรู้ผ่านรอยต่อของการพัฒนา (Zone of Proximal Development) โดย
การปฏิสัมพันธ์แบบ Scaffolding ช่วยให้ผู้เรียนสามารถสร้างความเข้าใจใหม่ภายในตน (Internalization)
สอดคล้องกับข้อค้นพบของโครงการวิจัยและพัฒนาเพื่อปฏิรูปการเรียนรู้ทั้งโรงเรียน พบว่า ครูไทยชอบ
การเรียนรู้แบบมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น การได้พูดคุย รับฟังความคิดของกันและกัน สามารถช่วยกระตุ้นความคิด
ซึ่งกันและกันและนำไปสู่ข้อสรุปที่ตนเข้าใจได้ (ทีศนา แคมมณี, 2564)

จากการศึกษาครั้งนี้พบว่า การเรียนรู้ด้วยประสบการณ์ที่ใช้สมรรถนะเป็นฐาน กระทำอย่างกระตือรือร้น
ที่ได้ที่เกิดจากการได้ลงมือปฏิบัติ ผ่านการกระตุ้นให้คิดด้วยคำถาม การมองเห็นจากการศึกษากรณีศึกษา

การสัมผัส การฟังผู้อื่น ส่งเสริมการไตร่ตรองสะท้อนความคิด มีการคิดทบทวน ทดสอบความคิด ความเชื่อของตนเอง และพยายามแก้ไขความคิด ความเชื่อ และทัศนคติที่ไม่ถูกต้อง (Mezirow, 1991) เกิดการเรียนรู้ใหม่ มีทักษะใหม่ และเกิดพฤติกรรมใหม่ที่ดียิ่งกว่าเดิม แก้ไขการเรียนรู้ที่ไม่ถูกต้อง (Unlearn) และเรียนรู้ใหม่ แทนที่การเรียนรู้เดิม (Relearn) (พนม เกตุมาน, 2561) ด้วยการช่วยเหลือแบบเสริมต่อการเรียนรู้ ตามแนวทาง Constructionism ซึ่งเชื่อว่าผู้เรียนมีศักยภาพในการเรียนรู้ด้วยตัวเอง ได้ข้อสรุปที่ผ่านการคิดไตร่ตรอง แลกเปลี่ยนกับเพื่อนจนได้ข้อสรุปด้วยตัวเอง การเรียนรู้แบบนี้จะยั่งยืน จดจำและเปลี่ยนพฤติกรรมจากภายในได้ถาวร (วรรณดี สุทธิรินากร, 2560)

กระบวนการเรียนรู้ที่เน้นการให้ผู้เรียนคิดทบทวนแบบ "ใคร่ครวญ" หรือ Reflective Thinking เป็นวิธีการที่ช่วยให้ผู้เรียนสามารถปรับเปลี่ยนความเชื่อ (Mindset) และพฤติกรรมของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ กระบวนการนี้ต้องการบรรยากาศการเรียนรู้ที่สงบ ผ่อนคลาย ปลอดภัย และท้าทาย ซึ่งผู้เรียนจะได้รับการกระตุ้นให้ทำความเข้าใจและสรุปแนวคิดด้วยตนเองผ่านกิจกรรมกลุ่มที่เน้นการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น (ธนา นิลชัยโกวิท และ อติศร จันทรสสุข, 2559) นอกจากนี้ บทบาทของครูในฐานะ Learning Facilitator คือ การสร้างแรงจูงใจให้ผู้เรียนสนุกและท้าทายในการเรียนรู้ โดยการให้แนวทางและข้อมูลที่จำเป็น พร้อมทั้งช่วยตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ด้วยตัวเอง (วิจารณ์ พานิช, 2555) ทั้งนี้ ครูยังมีบทบาทเป็น Mentor หรือ Coach ที่ช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาศักยภาพที่แตกต่างกัน ตามความสามารถของแต่ละคน (ทัศนีย์ จารุสมบัติ, 2556) ซึ่งการฝึกให้ผู้เรียนมีทักษะในการคิดทบทวนแบบใคร่ครวญนี้ ยังสามารถเชื่อมโยงกับแนวคิดของ Brookfield (2017) ที่กล่าวถึงการเป็นครูที่มีการไตร่ตรองเชิงวิพากษ์ (Critically Reflective Teacher) และการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่ปลอดภัยด้วย

จากการทำกิจกรรมการเรียนรู้ ทำให้นิสิตได้คิดทบทวน ว่ารู้สึกอย่างไร การสะท้อนการเรียนรู้ (Reflection) กระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ต่อยอด การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ช่วยกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ต่อยอดจากกัน เมื่อทำการสรุปความรู้รวบยอด (Conceptualization) ทำให้แต่ละคนเกิดความรู้ใหม่ ความเชื่อใหม่ นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมจากภายใน เกิดความรู้สึกที่ดี ตื่นเต้น ใฝ่ใจ ทำท่าย สนุก มีแรงจูงใจในการเรียนรู้ (Heart) มีกระบวนการแก้ปัญหา คิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ อย่างรอบด้าน และได้ความคิดรวบยอดที่สามารถไปเรียนรู้ต่อ (Head) การเรียนรู้จะประกอบด้วย การได้ลงมือทำด้วยตัวเอง (Hand)

ข้อเสนอแนะการวิจัย

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. กิจกรรมการเรียนรู้ CARES เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะความเป็นครูของนิสิตสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย สามารถนำไปใช้เป็นกิจกรรมเสริมหลักสูตร เพื่อพัฒนาจิตวิญญาณความเป็นครูที่ดี
2. กิจกรรมการเรียนรู้ CARES เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะความเป็นครูของนิสิตสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย ผู้ใช้สามารถปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงเชื่อมโยงรายละเอียดของกิจกรรม ในการเสริมสร้างคุณลักษณะความเป็นครูให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ได้

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ติดตาม ประเมินผลคุณลักษณะความเป็นครูของนิสิตสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย หลังสิ้นสุดการจัดกิจกรรมเพื่อศึกษาความต่อเนื่องในการพัฒนาตนเองของนิสิต
2. ควรมีการนำกิจกรรมการเรียนรู้ฯ ไปใช้สร้างเสริมความเป็นครูโดยผสมผสานกับแนวคิดด้านอื่น ๆ เพื่อเพิ่มสมรรถภาพของนิสิตในด้านใดด้านหนึ่งโดยเฉพาะ เช่น ผสมผสานกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา เพื่อศึกษาการเรียนรู้ที่เปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานของนิสิต เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

- ครูบ้านนอกดอทคอม. (2565). *เคยได้ยินหรือยังหลักสูตรฐานสมรรถนะกฤษฎาญจากระดับการศึกษาที่คนไทยต้องรู้จักให้ผู้เรียนเท่าทันความเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21*. สืบค้นจาก <https://www.kroobannok.com/89728>
- จีระพันธ์ พูลพัฒน์. (2554). คุณลักษณะสำคัญของครูปฐมวัยตามการรับรู้ของนิสิตชั้นปีที่ 4. *วารสารครุศาสตร์*, 39(2), 1-10.
- ณัฐมน พันธุ์ชาติศรี. (2559). *การสร้างเสริมคุณลักษณะความเป็นครูของนักศึกษาคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ* (ปริญญาานิพนธ์ปริญญาคุษภีบัณฑิต). มหาวิทยาลัยศิลปากร, กรุงเทพฯ.
- ทิตนา แวมมณี. (2564). *ศาสตร์การสอน*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทัศนีย์ จารุสมบัติ. (2556). *บนเส้นทางสู่การเป็นโค้ชเพื่อการเปลี่ยนแปลง*. นครปฐม: วี พรินท์.
- ธนา นิลชัยโกวิทย์, และ อติศร จันทรสุข. (2559). *ศิลปะการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงคู่มือกระบวนการจิตตปัญญา*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- เนชั่นออนไลน์. (2563). 'หมอสุริยเดว' ซึ่ทำร้ายเด็ก คือพฤติกรรมเลียนแบบ. สืบค้นจาก <https://www.nationtv.tv/main/content/378799447>
- คณะกรรมการคุรุสภา. (2556). *สาระความรู้ สมรรถนะและประสบการณ์วิชาชีพของผู้ประกอบวิชาชีพครูผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหารการศึกษาและศึกษานิเทศก์ ตามข้อบังคับคุรุสภา ว่าด้วยมาตรฐานวิชาชีพ พ.ศ. 2556. ราชกิจจานุเบกษา, 110(ตอนพิเศษ 150 ง), 42-47.*
- พนม เกตุมาน. (2561). *เรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง Transformative Learning (TL)*. สืบค้นจาก <https://www.facebook.com/ก่อการครูแพทย์>.
- รณิชัย สวัสดิ์ และ รัตนะ บัวสนธ์. (2565). การจัดการศึกษาฐานสมรรถนะ. *วารสารศิลปะศาสตร์ราชวมงคลสุวรรณภูมิ*, 4(1), 187-201.
- วรรณดี สุทธิธารกร. (2560). *การเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง และการวิจัยเชิงปฏิบัติการ*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิจารณ์ พานิช. (2555). *วิธีสร้างการเรียนรู้เพื่อศิษย์ในศตวรรษที่ 21*. กรุงเทพฯ: อาญาตา.
- วิจารณ์ พานิช. (2556). *การเรียนรู้เกิดขึ้นได้อย่างไร*. กรุงเทพฯ: เอส อาร์ พรินติ้ง.
- ศยามน อินสะอาด. (2561). *การออกแบบ e-learning เพื่อพัฒนาทักษะการคิดขั้นสูง*. กรุงเทพฯ: ซีเอ็ดยูเคชั่น.

- สถาพร พงษ์พิบูล. (2558). *เอกสารประกอบการฝึกอบรม “คุณภาพผู้เรียนเกิดจากกระบวนการเรียนรู้”*.
สระแก้ว: มหาวิทยาลัยบูรพา วิทยาเขตสระแก้ว.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2562). *กรอบสมรรถนะหลักผู้เรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานและระดับ
ประถมศึกษาตอนต้น (ป.1-3)*. กรุงเทพฯ: สกศ.
- Boam, R., & Sparrow, P. (1992). *Designing and achieving competency: A competency-based
approach to developing people and organizations*. New York: McGraw-Hill.
- Brookfield, S. D. (2017). *Becoming a critically reflective teacher*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Cazden, C. B. (1988). *Classroom discourse: The language of teaching and learning*. Portsmouth,
NH: Heinemann.
- Eggen, P., & Kauchak, D. (1997). *Educational Psychology: Windows on classrooms*. New Jersey:
Merrill/Prentice-Hall.
- Felder, R. M., & Brent, R. (1996). Navigating the bumpy road to student-centered instruction.
College Teaching, 44(2), 43-47.
- Felder, R. M., & Brent, R. (2009). Active learning: An introduction. *ASQ Higher Education Brief*,
2(4), 4-9.
- Jennings, P. A. (2008). Contemplative education and youth development. *New Directions for
Youth Development*, 118, 101-105.
- Kolb, D. A. (2015). *Experiential learning: Experience as the source of learning and
development*. New Jersey: Pearson Education.
- Meyers, C., & Jones, T. B. (1993). *Promoting active learning: Strategies for the college
classroom*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Mezirow, J. (1991). *Transformative dimensions of adult learning*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Mezirow, J. (2000). *Learning as transformation: Critical perspective on a theory in progress*.
San Francisco: Jossey-Bass.
- Miller, J. P. (2019). *The holistic curriculum*. Toronto: University of Toronto Press.
- Moon, J. A. (2004). *A handbook of reflective and experiential learning: Theory and practice*.
London: Routledge.
- Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in society: The development of higher psychological processes*.
Cambridge, MA: Harvard University Press.